

MÜNŞEÂTÜ'S-SELÂTİN

leyişiyle alâkalı eserinde Sofya'nın zaptına dair belgelerin sahte olduğunu öne sürmüştür. Paul Wittek de Evrenos Bey hakkındaki beratın otantikliğine itiraz etmiştir. Kemal Edip Kürkçüoğlu ise Kanûnî'nin Bâli Bey'e gönderdiği hatt-ı hümayunun *Münşeâtü's-selâtin*'de (I, 87-89) I. Murad tarafından Gazi Evrenos Bey'e gönderilmiş gibi gösterildiğini belirtmiştir (*DTCFD*, VIII/3 [1950], s. 327). Son olarak ilk üç padişah dönemiyle ilgili araştırmasında Irène Beldiceanu, *Münşeât*'ın tamamı üzerinde derinlemesine bir inceleme yapılmadığını ve belgelerin asıllarının da elde bulunmadığını belirterek bütün mektupların sahte olmadığını, diğer münşeât mecmuaları incelenmeden bu meselelerin çözümlenemeyeceğini ifade etmiştir (*Resherches sur les actes*, s. 43-50).

Çeşitli kütüphanelerde yazmaları bulunan eser *Mecmûa-i Münşeâtü's-selâtin* ve *Feridun Bey Münşeâtı* adlarıyla iki defa basılmıştır (I-II, İstanbul 1264-1265; İstanbul 1274-1275). İkinci baskısı ilk tab'ından daha mükemmeldir. L. M. Langles, Paris nüshasına dayanıp seksen sekiz belgeyi yayımlamış, M. Wickerhauser de yine eserinde bazı seçmeler yaparak kısmı bir neşirde bulunmuş (Viyanâ 1853), Halil Ethem Bey ise sadece Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi bölümünü Almanca'ya çevirip "Deutsche Orient-Bücherei" dizisinde *Tagebuch der ägyptischen Expedition des Sultans Selim I. aus Feriduns Sammlung der Staatschriften* adıyla neşretmiştir (Weimar 1916).

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 7, s. 290, hk. 823; s. 291, hk. 826; s. 314, hk. 901; Feridun Bey, *Münşeât*, I-II; Selânikî, *Târih* (İpsirli), I, 110; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 336-337; *Seftnetü'r-rüesâ*, s. 12 vd.; Hammer (Atâ Bey), I, 34; *Osmanlı Müellifleri*, II, 363-364; B. Djaković, "Sbornik na Feridun Bej", *Godišnik na Narodna Biblioteka* (Plovdiv 1922), Sofia 1924, s. 191-199; K. Holter, "Studien zu Ahmed Feridun's Münşeât es-selatin", *Mitteilungen des österreichhischen Institus für Geschichtsforschung*, Innsbruck 1939, XIV, 429-451; A. A. Olesnicki, "Dva turska falsifikata XVI stoljeća o kosovskom boju", *Sertu Hoffilleriana*, Zagreb 1940, s. 495-527; Fr. Babinger, *Beiträge zur Frühgeschichte der Türkenherrschaft in Rumelien (14-15 Jahrhundert)*, Münch-Vienne 1944; Babinger (Üçok), s. 118-120; Karatay, *Türkçe Yazmalar*, I, 423-424; I. Beldiceanu-Steinherr, *Recherches sur les actes des règnes des sultans Osman, Orhan et Murad I*, Monachii 1967, s. 43-50 (tanıtımı için bk. BSOAS, XXXIV [1971], s. 153-155); Da-nişmend, *Kronoloji*², III, 5-6; Ağâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1973, s. 113; Abdülkadir Özcan, "Feridun Ahmed Bey: Hayatı, Eserleri ve Miftâh-ı Cennet'i", *Prof. Dr. Ramazan Şeşen'e Armağan*, İstanbul 2005, s. 51-66; a.mlf., "Feridun Ahmed Bey", *DİA*, XII, 396-397;

Fr. von Kraelitz, "İlk Osmanlı Padişahlarının Isdar Etmiş Oldukları Bazı Beratlar", *TOEM*, V/28 (1330), s. 242-243; Osman Ferid, "Evrenos Bey Hanedanına Aid Temliknâme-i Hümayun", a.e., V/31 (1331), s. 432-438; Mükrimin Halil, "Feridun Bey Münşeâtı", a.e., XI-XIII/62-77 (1337), s. 161-166; XIV/1 (1340), s. 37-46; XIV/2 (1340), s. 95-104; XIV/4 (1340), s. 216-226; H. Akay, "İlk Osmanlı Padişahlarna Ait Dört Berat", *Kaynak*, sy. 95, Balıkesir 1940, s. 421-427; Kemal Edip Kürkçüoğlu, "Münşeâtü's-selâtin'e Dair Kısa bir Not", *DTCFD*, VIII/3 (1950), s. 327; J. H. Mordtman, "Feridun Bey", *İA*, IV, 569-570; a.mlf. - [V. L. Ménage], "Feridun Beg", *EP* (Fr.), II, 901-902; "Münşeâtü's-selâtin", *TDEA*, VI, 474-475.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

MÜNŞİ

(المنشى)

(ö. 1001/1592)

Osmanlı âlimi, müfessir ve edip.

Manisa'nın Akhisar kazasında doğdu. Asıl adı Muhyiddin Mehmed, babasının adı Bedreddin'dir. Cemâleddin lakabı ve Saruhânî, Akhisârî nisbeleriyle de anılmış, muhtemelen Türk, Arap ve Fars edebiyatlarına vukufu ve bu dillerde edebî risâleler kaleme alması sebebiyle "Münşî" diye meşhur olmuştur. Kâtib Çelebi onu Mevlânâ (*Keşfü'z-zunûn*, I, 459), Evliya Çelebi ise Rum Mollası ve Medine Mollası diye zikretmiştir. Kendisinden Mevlânâ Mehmed Aydınî diye söz eden Naîmâ onu Bedreddin b. Mahmud Efendi Aydınî ile (*Osmanlı Müellifleri*, I, 252) karıştırmış olmalıdır. Münşî ilk öğrenimini Akhisar ve Manisa'da yaptı. Ardından İstanbul'a giderek Ebül-Leys Alfîs ve Câfer Efendi gibi müderrislerden icâzet aldı. 958'de (1551) hocası Câfer Efendi Şam kadısı olunca onunla birlikte Şam'a gitti. Bir müddet sonra İstanbul'a döndü ve 963 (1556) yılında Mısır'a kadı tayin edildi. Bu görevinde ne kadar kaldığı bilinmemekle beraber kadılık hizmetinin büyük kısmını Mısır'da geçirdiği belirtilmiştir (a.g.e., II, 20). Memleketine dönünce burada tadrîs ve telifle meşgul oldu. 1 Ramazan 981'de (25 Aralık 1573) başladığı *Nezilü't-tenzil* adlı eserinin telif çalışmalarını sürdürürken "bu çalışmanın bereketiyle" Rebîülâhîr 982'de (Temmuz-Ağustos 1574) Mescid-i Nebevî şeyhliğine tayin edildi. 985'te (1577) bu vazifeye Şeyh Sinan'ın getirildiği, onun Rebîülevvel 989'da (Nisan 1581) ölümü üzerine yerine tekrar Münşî'nin görevlendirildiği zikredilmiş olup (Atâî, II, 359) onun bu süre içinde hangi vazifede bulunduğu dair bilgi yoktur. Vefatına kadar Ha-

rem şeyhliği görevini sürdüren Münşî'nin *Müsennâ* adlı eserinin mukaddimesinde kendisinden "Haremeyn şeyhi" ve "metâfeyn nâzır" diye söz ettiğine bakılırsa (Süleyman el-Âbid, II, 411) hayatının sonlarına doğru ona Mekke'deki Harem-i şerif'te de bir pâye verilmiş yahut bir ara Mekke'de Harem-i şerif şeyhliği de yapmış olmalıdır. Münşî Medine'de vefat etti ve Bakî Mezarlığı'na defnedildi. Ölüm yılı bazı kaynaklarda 1000 (1592) olarak zikredilip vefat yerinin de Mekke olduğu söylenmişse de Nev'îzâde Atâî'nin bu tarihi kaydederken "1000 yılının tamamlandığı sınırdaki" ifadesi dikkate alındığında Münşî'nin 1 Muharrem 1001'de (8 Ekim 1592) öldüğünü söylemek mümkündür (vefatıyla ilgili olarak Evliya Çelebi'nin anlattığı olay için bk. *Seyahatnâme*, IX, 655). Münşî tasavvufa da ilgi duymuş ve Nakşibendî şeyhlerinden Hakîm Çelebi'den tasavvuf dersleri almıştır (Müstakimzâde, s. 395).

Eserleri. 1. *Nezilü't-tenzil. Tefsîrül-Münşî* diye de anılan ve bazı yazma nüshalarında *Tenzilü't-tenzil* adıyla kaydedilen eser III. Murad'a takdim edilmiştir. Müellif, 1 Ramazan 981'de (25 Aralık 1573) Akhisar'da başlayıp Rebîülevvel 999'da (Ocak 1591) Harem şeyhi iken tamamladığı eserinde genellikle âyetleri âyet ve sünnetle tefsir etmiş, daha önceki âlimlerden gelen rivayetlerden yararlanmış, yer yer kendi görüş ve tercihlerine de yer vermiştir. Fikhî meseleleri Hanefî mezhebine, itikadî konuları Ehl-i sünnet anlayışına göre ele almış, Mu'tezile, Cebriyye ve Kaderiyye gibi fırkaların görüşlerini reddetmeye çalışmış, az da olsa tasavvufî ve işârî yorumlar yapmış (meselâ bk. *Nezilü't-tenzil*, vr. 2^b; Muhibbî, III, 400-401), özellikle geçmiş peygamberler ve kavimlere dair kıssaları, tabiat olayları ve yaratılışın başlangıcıyla ilgili konuları tefsir ederken İsrâiliyat'tan faydalanmıştır. Eserin çok sayıda yazma nüshası vardır (Süleymaniye Ktp., Mihrişah Sultan, nr. 19, Âşir Efendi, nr. 390, Hamidiye, nr. 117, Ayasofya, nr. 282, Lâleli, nr. 140; İÜ Ktp., nr. 737, 5036; Nuruosmaniye Ktp., nr. 147; Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 101; Köprülü Ktp., Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 144; Râgîb Paşa Ktp., nr. 232; TSMK, Emanet Hazinesi, nr. 566; Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 35; Bursa Eski Yazma ve Basma Eserler Ktp., Haraçoğlu, nr. 154; MÜ İlahiyat Fakültesi Ktp., nr. 6813). 2. *Mecmû'atü'r-resâ'il* (Âtif Efendi Ktp., nr. 2800). Bu koleksiyonda yer alan risâleler şunlardır: a) *Şerhu Muqaddimetü İbnî'l-Cezeri*. b) *Risâle fi't-ta'rib* (*Uşûlü't-takrib fi't-ta'rib*). Arapça'ya

başka dillerden girmiş kelimelerle garib kelimeler hakkında bir risâle olup Süleyman el-Âbid eserin tahkikini tamamladığını söylemektedir (*Buḥûsü'l-külliyeti'l-luġati'l-'Arabiyye*, II, 410). **c)** *Risâle fi'l-elâz*. Arap dilinde müfred isimlere cemi sığasıyla sıfat olan kelimeleri bir araya getiren risâle Süleyman el-Âbid tarafından tahkik edilmiştir (bk. bibl.). **d)** *Sevâbiġu'n-Nevâbiġ*. Zemaḥşerî'nin *Nevâbiġu'l-kelim* adlı serisinin şerhidir (Râşid Efendi Ktp., nr. 612). **e)** *Nüşû'ü'l-berâ'ca fi vaḫfi'l-yerâ'ca* (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 3280; Nuruosmaniye

Ktp., nr. 4914; Kütahya Tavşanlı Zeytinoġlu İlçe Halk Ktp., nr. 1020). **f)** *Risâletü'l-ezdâd*. Arapça'da zıt kelimelere dair olan eseri Muhammed Hüseyin Âl-i Yâsîn yayımlamıştır (*MMİlr.*, XXXV/2 [1404/Nisan 1984], s. 331-375; Bağdat 1985; *Şelâsetü nuşuş fi'l-ezdâd* içinde, bk. bibl.). **3.** *Telḫiṣu Muḫtaşari'l-Kudûri* (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 1122). **4.** *Ṭırâzû'l-Bürde* (*Ṭırâzû'l-'ibre fi şerḫi Kaşideti'l-bürde*) (Nuruosmaniye Ktp., nr. 4010, 4013). **5.** *Mü-sennâ ve Müselles der Luġat-i Fârisî*. 775 Farsça kelimenin Türkçe açıklamasına dairdir (Süleymaniye Ktp., Lala İsmâil,

nr. 655, Tirnovalı, nr. 1816; İÜ Ktp., nr. 1858, 2787). **6.** *Ravzatü'l-cinâs fi şifati'l-ḫan-nâs* (Hacı Selim Aġa Ktp., nr. 956; Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 2617, Lala İsmâil, nr. 655, vr. 58-163). **7.** *Şerḫu Maḫmâti'l-Ḥarîri* (*Risâle Ka'emîyye*) (Süleymaniye Ktp., Çelebi Abdullah Efendi, nr. 384, Esad Efendi, nr. 3351, Tâhir Aġa, nr. 1105; Köprülü Ktp., Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 1609; Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 3259; Âtîf Efendi Ktp., nr. 2270/1, vr. 3^a-11^b). **8.** *ed-Dürrü'l-menḫûd fi'l-ḫaberi'l-mevrûd* (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3325; TSMK, Revan Köşkü, nr. 347). Kırk hadis tercümesi olan eserin Türkçe mukaddimesinde Hz. Peygamber ve ümmeti, şefaât, Ehl-i beyt ve Kureyş'le ilgili bazı âyet ve hadislerin açıklaması yapılmıştır. Kitapta Türkçe ve Farsça şiirler de bulunmakla birlikte asıl dili Arapça'dır (Öztürk, s. 30; Akdemir, s. 21).

Münşî'nin *Nezilü't-tenzil* (*Telstrü'l-Münşî*) adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Mihrîşah Sultan, nr. 19)

BİBLİYOGRAFYA :

Münşî, *Nezilü't-tenzil*, Süleymaniye Ktp., Mihrîşah Sultan, nr. 19, vr. 1^a-2^a; a.mf., *Risâletü'l-ezdâd* (nşr. M. Hüseyin Âl-i Yâsîn, *Şelâsetü nuşuş fi'l-ezdâd* içinde), [baskı yeri yok] 1417/1996 (Âlemü'l-kütüb), neşredenin girişi, s. 129-135; Atâî, *Zeyli Şekâik*, II, 321, 359; *Keşfü'z-zunûn*, I, 459, 853-854; II, 1333-1334, 1978; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, IX, 655; Muhibbî, *Hulâşatü'l-eser*, III, 400-401; *Naimâ Tarihi* (nşr. Zuhuri Danişman), İstanbul 1967, I, 111-112; Müstakim-zâde, *Tuhfe*, s. 395; *Osmanlı Müellifleri*, I, 252; II, 20-21; Brockelmann, *GAL*, II, 580; *Suppl.*, II, 651-652; *İzâhu'l-meknûn*, II, 648; *Hediyyetü'l-'arifin*, II, 260; Mehmet Emin Müderrisoġlu, *Akhisarlı Türk Büyüklere ve Eserleri*, İzmir 1954, s. 53-55; Hayrettin Öztürk, *Muhammed b. Bedrüddin el-Münşî: Hayatı, Eserleri ve Tefsirdeki Metodu* (yüksek lisans tezi, 1993), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 30; Hikmet Akdemir, *Osmanlı Müelliflerinden Akhisarlı Muhammed İbn Bedrüddin el-Münşî ve Tefsirdeki Metodu*, Şanlıurfa 2001, s. 18, 21; H. Ritter, "Muhammed Münşî", *TM*, VII-VIII/2 (1945), s. 83; Süleyman el-Âbid, "Elifâzû'l-cümü'ü elletü vü-şife bihe'l-vâhid", *Buḥûsü'l-külliyeti'l-luġati'l-'Arabiyye*, II, Mekke 1404-1405, s. 401-422; "Kütübün hadîse", *Âlemü'l-kütüb*, VII/4, Riyad 1986, s. 532; K. Süsseim – J. Schacht, "Aḫ Ḥi-şâri", *EP* (İng.), I, 310.

ADEM YERİNDE

MÜNTAKIM

(المنتقم)

Allah'ın isimlerinden
(esmâ-i hüsnâ) biri.

Sözlükte "şiddetle ayıplamak, suçluyu cezalandırmak" anlamındaki **nakm** (**nüküm**) kökünden "iftiâl" kalıbından türemiş bir sıfat olan **müntakim** "yadırgayıp ayıplayan, suçluyu cezalandıran, öç alan" mânalarına gelir (İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, "nkm" md.;